

PHỐ BẠCH MAI

Con đường thiên lý xuyên dọc đất nước ấy bắt đầu từ đâu, nay còn không? Một thời kỳ dài cái cột đèn bằng sắt sơn hắc ín đen có than giăng chéo ở ngã tư Ô Cầu Dền thành cái mốc biên giới: Đây là nội thành, tức thành phố chín thức kia là ngoại ô tức là xóm làng, là bậc dưới Nội thành đóng lại ở chỗ cuối đường phố Huế con đường có thời gian thay tên đổi họ là Duy Tân rồi lại trở về tên cũ. Vì vậy mà con đường tàu điện bắt đầu từ chỗ này xuôi về hướng nam đến chợ Mới Mơ phải nằm nổi ngay lên mặt đường rải đá, y hệt như đường vào tỉnh Đor tức Hà Đông như đường xe lửa, nó chiếm hơn nửa chiều ngang mặt đường phía bên số lẻ, bất kể cản trở giao thông chật hẹp, lầy lội hay gồ ghề cho người dân ngoại ô, thứ dân loại hai của thành phố.

Nhà Hà Nội học nói rằng đây là làng Hồng Mai, vì kiêng húy vua Tự Đức nên phải đổi thành Bạch Mai cho đến nay. Hẳn một thời có những con ngựa trạm thân bốc hơi, miệng sùi bọt, chở những người lính trạm qua đây, đầu đội nó dẫu, bắp chân quấn xà cạp, bàn chân đi đất đem tin từ Bắc vào Nam, từ Nam ra Bắc, trên con đường còn tre pheo xanh um, xóm làng trù phú thanh bình, ruộng rau tươi mơn, đình chùa rải rác cùng những xóm ngõ quanh co mái rơm mái rạ thấp tè màu mốc thời gian với bóng cau chum nước, mặt ao...

Những Giáp, một đơn vị nhỏ hơn thôn, chỉ vài chục nóc nhà Tô, Hoàng, Nội, Mật, Nhất Nhị... còn chẳng dấu tích là những ngôi đền ngôi đình trong các ngõ Tô Hoàng, Đình Đại, Đình Đông, những Trại Găng, Giếng Mút, ngõ Văn Chỉ... Văn Chỉ là mấy nếp nhà ngói cổ, không phải của kinh thành, cũng không phải của làng xã mà là của Huyện Thọ Xương, huyện sở tại, đã chìm đi, mất hút trong một cái ngõ nhỏ có cây bàng cằn cỗi khuất sau bao ngôi nhà mới dựng Thời chống Mỹ Văn Chỉ là trụ sở Công ty ăn uống Hai Bà Trưng, người ta phải đào hết sàn nhà làm hầm trú ẩn tránh máy bay B52.

Chùa Liên Phái, chùa Mai Hương, ngõ Lò Lợn, chợ Mới Mơ... Những cái tên như đánh thức thời gian ngủ giấc say nồng, trở dậy trong lòng người. Lại còn có cái ngõ mang tên người có sáng kiến làm ra vàng giả, thứ vàng trang sức Mỹ Kỳ. Còn Đ ông Dương học xá, đổi thành Việt Nam học xá, thành khu và rồi thành phường Bách Khoa đang có trường đại học lớn và vài vạn dân trú ngụ.

Ngôi nhà số 154 là ngôi nhà của người cộng sản đầu tiên: Nguyễn Phong Sắc. Đầu năm 1930 ông được phân công vào lãnh đạo phong trào Xô Viết Nghệ Tĩnh, trên đường trở ra Hà Nội, ông bị mật thám bắt và... đã không còn nữa Phố Bạch Mai dài 1400 mét, một đầu nối với phố Huế, chỗ có cái cột đèn phân biệt ngày xưa còn đầu kia cuối phố, là ngã tư Trung Hiền, có phố Minh Khai, Đại La, Trương Định, đất củ Hoàng Mai, Tương Mai cũ.

Mấy chục năm trước, gọi chợ Mơ hay chợ Mới Mơ đã thấy xa ngút ngại ngại, nó hẻo lánh âm u, nghèo nàn, toàn mái tranh xóm thợ, tiếng ếch nhái trong ruộng rau mùa mưa, tiếng muỗi như sáo diều mùa hè, còn mùa đông tù mù như co mình lại trong mưa rét.

Hình như tiểu thuyết "Ngoại Ô" của nhà văn Nguyễn Đình Lập là nói về những con người nghèo khổ ở phố này. Nhà văn Tô Hoài trong hồi ký nói về trước Cách mạng, ông "đi chơi", lẩn mò trong đêm đầy tiếng chó sủa, âm u bóng cây bóng tối cũng là đây.

Bạch Mai, những bông hoa mai trắng của mộ vùng bát ngát loài hoa, gợi cảm biết bao nhưng thời gian cũng chẳng sáng được lên chút nào khu ngoại ô lảm lụi, mà đường tàu điện gồ lên, nổi lên như một vật chướng ngại, chỉ một chiếc xe hơi nhà binh đã chắn hết lối đi, người nghèo áo vá phải tránh giạt sang đường bằng cách vác

chiếc xe đạp lên vai, chân giẫm lên những hòn đá củ đậu lổn nhổn cùng những thanh tà vẹt sắ khum khum hình lòng thuyền úp sấp, ấy là những năm 50, chiếc đầu tàu điện như con rùa chậm chạp nhưng rẽ tiền, dễ đi, thuận tiện cho bà xôi lúa, cô hàng rong, anh dày giò, bác thợ ngõa vào thành phố, mà người ta gọi là "lên phố".

Trong bảo tàng Cách mạng, còn nhiều tấm ảnh đã rạn đã mờ, ghi lại hình ảnh những chị dân quân, những anh tự vệ sao vuông, đầu đội mũ ca nô, nắp sau chiến lũy dựng bằng bàn ghế, xe bò bao tải, giường phản, tay đang cầm bom ba càng chân co chân duỗi, đợi đánh quân thù. Hà Nội là thế. Nghèo cơm áo nhưng giàu lòng yêu nước.

Ngoại thành nay đã lùi ra xa rất nhiều. Nhưng nhắc đến Bạch Mai, Trung Hiền, ta lại thấy phảng phất một dải thất lạng hoa đào, hoa lý đang đứng trông theo anh lính trạm chạy ngựa tay cầm cây đuốc cháy đùng đùng để đưa công văn hỏa tốc đến trạm Ngọc Hồi phía dưới kia chuyển tiếp.

Bông hoa mai nào đã vương vào gương giếng, nước ngọt như đường phèn, nên cá ngõ làng còn tên Giếng Mút. Và cũng như câu chào xởi lởi, đôi môi cắn chỉ, con mắt lá rầm, đôi má mộm mộm không son phấn nào... lấp ló sau rặng mai mùa hoa nở, nên hương hoa và hương người hòa lẫn thành tên Mai Hương...

Quăng đầu phố, gần dòng mương nước đục quanh năm lờ lững, cũng có mấy cô gái bán hoa tươi bên cạnh hàng quả chín. Gần đấy, không hiểu người chủ đầu tiên của khu đất hẳn là thơ mộng và xinh đẹp lắm, có cái tên như mơ, như kiều sa, như mời gọi: Trại Hồng Bích, mà nay thành khu chen chúc tường ngăn, lối lách, đông đúc cư dân. Người ấy đã đi đâu giạt đến phương trời nào, có còn nhớ về con đường phía Nam kinh thành, lối bắt đầu đường Thiên Lý, tiễn cả những chiếc xe tang ngựa kéo về náo âm hồn nghĩa địa Quỳnh Lôi...

Phố Bạch Mai đã thị thành hóa. Đường đi thẳng tắp, mái đường cong mui lượn, những con tàu điện không còn sau khi đường ray được đánh chìm xuống và sau cùng là bóc hẳn đi. Đã có nhiều ngôi nhà đá rửa, rồi đá ốp, rồi nhôm kính bung ra buôn bán đủ thứ mặt hàng, nào tạp hóa hiệu ảnh, nào hàng ăn, quán karaô kê, nào vật liệu xi măng tre nứa cốt đan.. Riêng mấy rạp chiếu bóng thì tự đưa ma mình vào dĩ vãng, như bị bồi xóa đi vĩnh viễn. Bạch Mai không có biệt thự sang trọng kiều kỳ, mà mang dáng vẻ của một đường phố mới mở, toàn là mua bán, bán mua. Có lẽ người gốc Hồng Mai đã phiêu bạt, đã lữ thứ, đã tang bồng, nhường chỗ cho chủ đất chủ nhà mới đến ngụ cư. Cuối con đường là chợ Mới Mơ, cái chợ còn nhiều nét chợ quê, có hàng gạ hàng cá, có khu bán cây xanh rau giống, có hàn kem quốc doanh, có cả cái liễn sứ anh sành, thứ người dùng, thứ để cho lợn ăn... tấp nập hàng ngày, và có lẽ còn tấp nập nhiều năm nữa.

Cái tên Bạch Mai, Hồng Mai, Hoàng Mai, Mai Động, Mai Hương, chợ Mơ, Mơ Táo... dính dáng đến hoa mai, thứ hoa mà chính cả đời Cao Bá Quát không chịu khuất phục ai cũng phải cúi đầu chấp tay kính nể, nó vẫn đang lung linh trong hồn ta, trong lòng Hà Nội. Đã mở thêm mấy con đường thành ngã ba, ăn thông sang phía bờ sông Hồng phía đông, là phường Thanh Nhàn, phố Trại Găng, phố Mai Hương... còn phía đầu Bạch Mai đã được mở rộng để thành nút giao thông Đại Cồ Việt và sẽ tiếp tục khơi thông con mương ô nhiễm cho thanh thoát một phía đô thành.

Có người hẹn với nhau, vào cuối đông cùng nhau xuống Bạch Mai để may ra tìm lại một loài hoa mỏng mảnh mà kiều sa, không hiểu có khu vườn nào còn thấp thoáng tà áo dài thiếu nữ bên khóm hoa chẳng? Khó lắm. Nhưng cứ thử xem...